

LENIN GONDOLATAI A KULTÚRÁRÓL

LACZÓ KATALIN

A mai marxista kultúrakoncepciók vizsgálatánál a marxizmus klasszikusainak gondolataihoz nyúlunk vissza, náluk keresve az alapot, amelyre a későbbi korszakok építettek.

Lenin kultúraelméleti koncepcióinak kialakításához az alapot Marx és Engels adták. Tételeiket azonban nemcsak átvette és alkalmazta, hanem eredeti gondolatokkal gazdagította, alkotóan továbbfejlesztette.

Lenin egész munkásságára jellemző, hogy egyrészt hosszú távú stratégiai koncepciókat fogalmazott meg, amelyek máig is érvényesek, másrészt sok írásában, beszédeiben foglalkozott a kor aktuális, taktikai feladataival is.

Lenin összefüggő kultúraelméleti munkát nem írt, gondolatait elsősorban írásai, beszédei alapján elemezzük.

KÖPECZI BÉLA írta „Lenin és a tömegek kultúrája” című tanulmányában, hogy „nincs olyan ember a világtörténelemben, aki oly mértékben járult volna hozzá a kultúra terjesztéséhez, mint Lenin. Nemcsak az első szocialista kulturális forradalom kivívásával segítette a nép kulturális alapjának megeremtését, hanem a kultúrát az új társadalmi formáció szerves részének tekintette, ezért a művelődés elméleti és szervezeti kérdéseivel különleges módon foglalkozott”.¹

Az alapkérdést, a társadalmi lét és a társadalmi tudat kérdését érintette Lenin, amikor kifejtette, hogy az *élet anyagi alapjait kell megváltoztatni ahhoz, hogy az ember maga igazán, tartósan, véglegesen megváltozzék*. Szerinte a kultúra problémája a totalitás egyik része, s az egész kultúra-probléma elszakíthatatlan a társadalmi összmozgás folyamatától.

Lenin munkáiban — bár kimondottan kultúradefiníciót nem adott — igen tág körű *kultúrafogalom* bontakozott ki. LUNACSARSZKIJ a következőket írta Lenin kultúrafelfogásáról: „Magától értetődik, hogy Lenin tanítása a kultúráról alapvonásai-ban ugyanaz, mint Marxé és Engelsé. A kultúra az ő felfogásukban lényegében véve a társadalmi élet valamennyi formáját átfogja, kivéve a közvetlen termelési formákat. Természetesen az utóbbiakat is a kultúrához sorolhatnánk, ha a kultúrát a természet — az emberi kéztől érintetlen természet fogalmával állítanánk szembe”.² Lunacsarsz-kij meglátását KRUPSZKAJA is megerősítette: „Vlagyimir Iljics a kultúrát egész bonyo-ruultságában szemlélte... Kultúrafelfogását teljes összetettségében alakította ki... A kultúrát nem izolált, időn és téren kívüli dolognak fogta fel. Ő a kultúrát az élet minden oldalával szorosan összefonódottnak tekintette... Ezt a kapcsolatot az élet minden oldalával ... fáradhatatlanul kímélte ... A kultúra kérdéseire köz-eledve, Vlagyimir Iljics nem úgy vizsgálta a kultúrát, mint valami változatlan, fo-rmálhatatlant, ellenkezőleg, a kultúrát mindenféle közvetítésében tekintette”, és hang-

súlyozta, hogy „a láncszemek egész sora határozza meg a kulturális mozgást”.³ Lenin tehát Marx és Engels kultúrafelfogásával azonosul, mégis „egészen újszerű, „lenini” hangvételét, jellegét elsősorban az magyarázza, hogy a kultúra elméleti elsajátítását, egész kulturális megismerő tevékenységét a proletár szocialista forradalmi gyakorlat szolgálatába állította ” — írta róla Soós PÁL.⁴

A kultúra marxi hagyománya, hogy minden kultúra alapja az ember szabad ideje. „Valamely kultúra jellegét az határozza meg, hogy valamely társadalomban melyik rétegnek és milyen feltételek között van szabad ideje. Amikor Marx a szocializmusról mint a »szabadság birodalmáról« beszélt, következetesen hozzátette, hogy ennek mulhatatlan előfeltétele a társadalmilag szükséges munkaidő csökkentése” — emelte ki LUKÁCS GYÖRGY.⁵ Ez az alapkoncepció áthatja Lenin munkáit is. Hozzá kell tenni, hogy Marx, Engels és Lenin a munka és a szabad idő harmonikus egységében látta az ember kibontakozásának lehetőségét.

LENIN elemezte először munkáiban a *szocialista kulturális forradalom* törvényszerűségeit, céljait, gyakorlati kérdéseit. Kereste a társadalmi forradalom okait,⁶ s azt a társadalom ellentmondásaiban találta meg. Definiálta magát a forradalmat,⁷ a forradalmi helyzetet⁸ s kereste a forradalom objektív és szubjektív okait.⁹ A forradalmi átalakulás szerves részével, a kulturális forradalommal is Lenin foglalkozott először részletesebben.

Legfontosabb felismerése volt, hogy a szocialista forradalom nem győzhet, a szocialista társadalom nem építhető fel, ha nem forradalmasítja az egész kultúrát, ha nem vonja maga után a kultúra és a néptömegek egymásra találását. „A szocialista forradalom győzelmének egyik legfőbb feltétele, hogy a munkásosztály megtanulja, hogyan kell uralkodni, és hogy megvalósítsa a maga osztályuralmát a kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmenet idején” — írta.¹⁰ Ehhez viszont — s ezt több helyen kifejtette — „meghatározott kulturális színvonalra van szükség”¹¹ mert analfabéta országban nem lehet a kommunista társadalmat felépíteni”.¹² „Az ifjúsági szövetségek feladatai” címmel megtartott beszédében mondta: „Meg kell értenie, hogy a kommunizmust csak a korunk színvonalán álló műveltség alapján valósíthatja meg, és hogy ha ezzel a műveltséggel nem fog rendelkezni, a kommunizmus csak óhaj marad”.³ Máshol úgy fogalmazott, hogy „az egész szovjet építés sikeréhez elengedhetetlen a kultúra és a technikai műveltség magasabb fokára való átmenet”.¹⁴ Világosan látta, hogy a mezőgazdaság szocialista átalakításához, az ipar fejlesztéséhez s az államapparátus átalakításához is magasabb általános műveltséggel bíró emberekre van szükség. A lenini kultúraértelmezés tehát „a termelésre, a gazdasági, társadalmi életre, a tudatra, a mindennapi magatartásra kiterjedő kategória volt; a kulturális forradalom egy soktényezős, összetett, a társadalmi gyakorlat egészét átható fejlődést feltételezett és indított el. S éppen ebben a tág, gazdag tartalmában vált a szocializmus felépítésének a munkásosztály, az egész haladó emberiség programjának szerves részévé”.¹⁵

Leninnek a magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatos gondolataiban is felmerült a forradalom, a társadalmi haladás és a műveltség összefüggése: „Egy kulturáltabb ország burzsoáziája világosabban ismerte fel, mint a mi burzsoáziánk... hogy az ország a pusztulás útját járja”¹⁶, „a magyar forradalom talán nagyobb szerepet játszik a történelemben, mint az orosz forradalom. Ebben a kulturált országban figyelembe veszik az orosz forradalom minden tapasztalatát”,¹⁷ „szervezettség tekintetében a magyar proletáriátus, úgy látszik, már túltett rajtunk. Ez érthető, mert Magyarországon a lakosság általános kulturális színvonala magasabb, azonkívül az ipari munkások aránya az egész lakossághoz képest... hasonlíthatatlanul nagyobb”.¹⁸

A szocialista kultúra demokratizálódása az egyik központi gondolata a lenini kulturális forradalomnak. Sőt — mint ZOLTAI DÉNES is írta „első pillantásra is világos, hogy a szocializmus és a kultúra egyesítésének programja egyáltalán nem valami „vegytisztán” szocialista program. Lenin ... tudta, hogy a szocialista kulturális forradalomnak mindenekelőtt olyan feladatokat kell megoldania, amelyek egyébként a polgári demokratikus forradalom tennivalói közé tartoznak: fel kell számolni az írástudatlanságot, meg kell teremtenie a demokratikus közélet és a modern technika által egyformán igényelt népkultúrát”.¹⁹

Lenin részletesen elemezte, hogy milyen konkrét tennivalók szükségesek a szocialista kulturális forradalom megvalósításához,²⁰ hogy kiknek a segítségével akarja a szocialista kultúrát megalapozni,²¹ s foglalkozott a társadalmi forradalom és a kulturális forradalom időbelisége kérdésével is.²² Ezeknek részletes kifejtését most a terjedelmi kötöttségek akadályozzák.²³

A kulturális forradalommal összefüggő kérdés a *kontinuitás és diszkontinuitás* kérdése. Lenin kultúrafelfogásának alapvető eleme a folytonosság. E koncepció szerint — mint KÖPECZI BÉLA is írta — kétféle újítási programmal állott szemben. Egyrészt a proletkultosokkal, akik szerint csak a munkások közül kerülhetnek ki az új kultúra alkotói és ezért szembenálltak a múlt értékeivel, másrészt a futuristákkal, akik ki akarták dobni az irodalomból még Tolsztojt és Dosztojevszkijt is. Lenin mindkét irányzattal szemben a folytonosságot képviselte. Kontinuitáskonceptiója sok írásában és beszédében olvasható. A legtöbbször idézett gondolat „Az ifjúsági szövetségek feladatai” című beszédében hangzott el.: „Marx az emberi tudásnak arra a szilárd alapjára támaszkodott, amelyet az emberiség a kapitalizmus idején szerzett meg: „oly módon, hogy tökéletesen elsajátította mindazt, amit az előző korok tudománya nyújtott. Marx kritikailag átdolgozta mindazt, amit az emberi társadalom alkotott, egyetlen pontot sem hagyott figyelmen kívül. Átdolgozta, bíráló alá vette, a munkáosztály szempontjából ellenőrizte mindazt, amit az emberi gondolat alkotott... proletárkultúrát csak akkor lehet építeni, ha pontosan ismerjük az emberiség egész fejlődése által létrehozott kultúrát, csak úgy, hogy ezt a kultúrát átdolgozzuk... A proletárkultúrának ama felhalmozott tudás törvényszerű továbbfejlődésének kell lennie, amelyet az emberiség a tőkés-földesúri-hivatalnoki társadalom igája alatt szerzett meg ... Kommunistaikká csak úgy lehetünk, ha elménket mindazoknak a kincseknek ismeretével gazdagítjuk, amelyeket az emberiség felhalmozott”.²⁴ Másik munkájában azt olvashatjuk, hogy „nem új proletár kultúra kitalálása, hanem a legjobb példának, a hagyományoknak, a már meglévő kultúra eredményeinek továbbfejlesztése a marxizmus világnézetének és a proletáriátus életfeltételeinek és harcának szempontjából a proletárdiktatúra korszakában”²⁵ — ez a szocialista kultúra kialakításának útja.

Ez a probléma — mint HERMANN ISTVÁN is írta — sokáig a kulturális forradalom vitáinak homlokterében állott. „Ahhoz ugyanis, hogy a kultúra kontinuitását hangoztassuk, el kell fogadnunk, hogy az osztálytársadalmak körülményei között — tehát a polgári társadalom történelme folyamán is — létrejöttek olyan értékek, melyeket a szocialista társadalom használni tud, annak ellenére, hogy nincsenek mögöttük a szocialista forradalommal létrehozott társadalmi viszonyok...”²⁶

A kontinuitás-diszkontinuitás témakörnek ez az egyik oldala. A másik oldal a megszakítottság. Ennek lényege az, hogy minden új korszak új problémákat hoz, amlyre választ kell adni. HERMANN többek között a realizmus problémáját említette a diszkontinuitás elemzésénél. „Kontinuitást jelent a szocialista realizmus abban az értelemben, hogy felhasználja a művészet által felhalmozott értékeket és módszereket, a legmodernebb formákat is, s ugyanakkor diszkontinuitást abban az értelemben,

hogy az osztársadalmi tartalom szempontjából valami teljesen újat, művészileg valami eddig még sohasem tapasztaltat, merőben eredetit nyújt”.²⁷

E kérdéskörrel kapcsolatos az *evolutio-revolutio* kérdése is. LENIN a fejlődést a kettő egységében látta. Ahogyan LUKÁCS GYÖRGY írta LENIN koncepciójáról: „Amíg arról van szó, hogy az igazi népuralom létrejöjjön, hogy ledöntessenek a valódi demokrácia akadályai, addig szükségképpen a forradalmi módszer áll előtérben ... A forradalom kivívott győzelme azonban már a reformok jelentőségét tolja előtérbe, a kivívott pozíciók esetleg lassú, de mindenképpen rendszeres kiépítését... Lenin mindig az alapoknál kezdi építeni a házat, hogy a kezdő szocialista kultúrának szélességbe menő extenzív jellege van”²⁸

Lenin műveiben két kiemelten fontos gondolkör összefonódva jelenik meg: *a kultúra osztályjellege és Lenin „két kultúra” elmélete*. A két kultúrával kapcsolatos koncepcióját legteljesebben a „Kritikai megjegyzések a nemzeti kérdéssel kapcsolatban” című munkájában olvashatjuk: „Minden nemzeti kultúrában megvannak — ha nem is kifejtett formában — a demokratikus és a szocialista kultúra elemei, mert minden nemzetben van dolgozó és kizsákmányolt tömeg, amelynek az életkörülményei elkerülhetetlenül demokratikus és szocialista ideológiát szülnek. De minden nemzetben van burzsuá kultúra is ... mégpedig nem csupán „elemek”, hanem uralkodó kultúra formájában ... Amikor kiadjuk a „demokratikus és a nemzetközi munkásmozgalom internacionális kultúrájának” jelszavát, minden nemzeti kultúrának csupán demokratikus és szocialista elemeit vesszük át, mégpedig csakis és feltétlenül minden nemzet burzsuá kultúrájának, burzsuá nacionalizmusának ellensúlyozására ... Két nemzet van minden jelenkori nemzetben ... Két nemzeti kultúra van minden nemzeti kultúrában”.²⁹

Lenin két kultúra elmélete utal a kultúra osztályjellegére, de a két kultúra elméleten kívül is kifejtette sokszor a kultúra osztályhoz kötöttségének lényegét: Pl. „Természetes, hogy a régi iskola, amelyet teljesen áthatott az osztályszellem, csak a burzsoázia gyermekeinek adott tudást”.³⁰

Az osztályjelleg egy másik alapkérdéssel, művelődéspolitikai alapelvvel is összefügg: *a kultúra pártosságának kérdésével*. A pártosság elvének megfogalmazása többek között „A párt szervezete és a pártos irodalom” című írásában található: „Az irodalomnak pártos irodalomná kell válnia... a szocialista proletáriátusnak a pártos irodalom elvét kell hirdetnie, ezt az elvet kell kifejlesztenie és a lehető legteljesebb és legtisztább formában valóra váltania. Mi a lényege ennek az elvnek, a pártos irodalom elvének? Az, hogy a szocialista proletáriátus számára az irodalom nem lehet egyes személyek vagy csoportok nyereszkesedésének eszköze, sőt egyáltalán nem lehet a proletáriátus közös ügyétől független magánügy ... Az irodalmi munka legyen része az egyetemes proletár munkának ... Az irodalmi munkának a szervezett, tervszerű, egységes szociáldemokrata pártmunka alkotórészévé kell válnia ... Mindenki szabadon írhat és mondhat, amit akar, a legcsekélyebb korlátozás nélkül. De minden szabad egyesülésnek (többek között a pártnak) megvan a joga arra is, hogy kizárja azokat a tagokat, akik a párt cégérét pártellenes nézetek hirdetésére használják fel ... Hogy mi pártos és mi pártellenes, ezt a pártprogram, a párt taktikai határozatai és szervezeti szabályzata, a párt, s végül a nemzetközi önkéntes egyesüléseinek tapasztalatai határozzák meg”³¹ ZOLTAI DÉNES szerint Lenin itt első sorban a pártsajtó számára adott direktívákat, s ezeknek érvénye csak feltételesen terjeszthető ki a kommunista értelemben vett művészi tevékenységre általában. Van azonban a pártosságnak egy olyan lenini koncepciója is — fejt ki — amely elég konkrét ahhoz, hogy benne a tudományos szocializmus világnézetének megkülönböztető jegyeit felismerjük, és elég tág is, hogy egy általános esztétikai törvényszerűség

megalapozásának, a szocialista-humanista művészet valamennyi ágában és korszakában ható alapigazságnak tekintsük. A pártosságnak ez a felfogása az egész életművön végighúzódik. Konkrétan LENIN így fogalmazta meg: „A materializmus... magában foglalja a pártosságot, amely arra kötelez, hogy az események minden megítélésében közvetlenül és nyíltan egy bizonyos meghatározott társadalmi csoport álláspontjára helyezkedjünk.”³² A pártosság elvét ma is a lenini koncepció alapján vizsgáljuk, hozzátevé, hogy az újabb marxista terminológiák szerint a pártosságnak a tágabb értelmű tartalmát az irányzatosság kategóriával jelölik, s a pártosság fogalmát a proletár pártosság számára tartják fenn.³³

A polgári kultúraelmélet képviselői VOLTAIRE-től kezdve sokat foglalkoztak a *kultúra és a civilizáció* kettéválasztásának kérdésével. A különbségtétel végigvonult — s napjainkban is él — elsősorban a polgári kultúraelméletben. Mi a marxista álláspont ebben a kérdésben? Marx elutasította a kultúra és a civilizáció szembeállítását. MARX számára „a kultúra totalitás, és nem a civilizációval van ellentmondásban, hanem ellentmondásossága saját belső természete”.³⁴ LENIN sem ismeri kultúrafelfogásában a civilizáció és a kultúra ellentétességét, koncepciójában „egybeforrnak kultúra és a civilizáció ... összefonódott egységük alkotja az új szocialista kultúra fogalmát”.³⁵

LENIN több alkalommal is írt a *kultúra internacionalista* jellegéről. „Az öntudatos munkások azon az állásponton vannak, hogy valamennyi nemzetiség munkásai teljes egységben dolgozzanak mindenféle művelődési-szakmai, politikai, stb. munkásszervezetben”³⁶ — írta a munkásosztály és a nemzeti kérdés kapcsolatát vizsgálva. Véleménye szerint „a munkások az egész világon meg fogják teremteni a maguk internacionalista kultúráját”³⁷, „a munkásdemokrácia jelszava nem a „nemzeti kultúra”, hanem a demokratikus és a nemzetközi munkásmozgalom internacionális kultúrája”.³⁸ Több helyen kifejtette Lenin, hogy a nemzeti kultúrákból a legértékesebb alkotások emelkednek ki, s ezek alkotják majd a szocialista internacionalista kultúrát.

Nemcsak kultúraelméletének, hanem ismeretelméletének is egyik alapvető gondolatköre az *elmélet és a gyakorlat* kapcsolatának kérdése. Az elmélet a művelődés területén is arra hivatott, hogy a gyakorlat törvényszerűségeit keresse és a tapasztalatok általánosításával új felfedezésekhez jusson el. LENIN ezt úgy fogalmazta meg, hogy „az elméleti munka csak választ ad azokra a kérdésekre, amelyeket a gyakorlat feltesz”.³⁹ Idézzük itt az oly sokszor emlegetett mondását, melynek azonban csak az első részét szokták idézni, jóllehet az idézet egészéből következtethetünk az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának fontosságára, a megszerzett ismeretek gyakorlatra válthatóságának szükségességére, olyan tudásra, amely életmód és magatartásszabályozó tényező lehet. „Államapparátusunk megújítása érdekében a következő feladatokat kell mindenáron magunk elé tűznünk: először tanulni, másodsor — tanulni és harmadszor — tanulni, és azután ügyelni arra, hogy tudásunk ne maradjon holt betű vagy divatos frázis... hogy a tudás valóban a vértünkbe menjen át, hogy teljes mértékben és igazán mindennapi életünk alkotórészévé váljon”.⁴⁰

A kultúra *alkotási szféráján belül* sokat foglalkozott a *művészet*tel. LENIN szerint a széles dolgozó tömegekben kell mély gyökeret eresztetni a művészetnek. Bennük kell a művészeteket felébresztetni. S ez az a pont, ahol az esztétikai törvényszerűségek felismerése a kulturális forradalom egészének elméletével találkozik. Mint ZOLTAI DÉNES is írta: „Lenin újra és újra hangsúlyozta, hogy a művészet megújítása a tömegek forradalmi aktivitását előfeltételezi — az új művészet igazi termőtalaja a demokratikus és szocialista feladatait következetesen megoldó kulturális forradalom... Ez teremt először is értő befogadókat... Az új művészet központi problémájává teszi a recepció kérdését — ezt a műalkotás szerkezeti meghatározottságáig ha-

toló, szó szerint perdöntő esztétikai kérdést, mely a korábbi művészetelméletekben mindig a vizsgálódás periferiájára szorult”.⁴¹

A kultúra szférái közül sokat foglalkozott a *közvetítő szférával*. A népművelésre vonatkozóan különösen sok gondolatot találunk munkáiban. Az I. Összoroszországi iskolánkívüli oktatási kongresszuson elmondott beszédében olvashatjuk: „Biztos vagyok abban, hogy aligha akad olyan szovjet munkaterület, ahol másfél év alatt olyan óriási sikereket értünk volna el, mint az iskolánkívüli oktatás és népművelés terén”.⁴² Egy másik beszédében azt hangsúlyozta, hogy „a propaganda és népművelés terén a teljes átépítésnek ezt a feladatát, melyet a kulturális-technikai szükségleteknek megfelelő alapon kell megoldani, mégis szem előtt kell tartaniuk és teljesíteniük kell”.⁴³

A *közoktatással* kapcsolatos kérdések központi helyet foglalnak el Lenin munkáiban. Érthető ez a központi szerep, hiszen a kulturális forradalom alapvető feladata volt az analfabétizmus felszámolása. „Hogy az iskolai oktatást komolyabb alapokra helyezzük, ehhez számos anyagi változtatás szükséges: iskolákat kell építeni, tanítókat kell kiválogatni, belső reformokat kell keresztül vinni az oktatászmélyzet szervezése és kiválogatása terén”.⁴⁴ — mondta. Az oktatással kapcsolatosan utalt a munka és a művelődés kapcsolatának szükségességére is: „A kapitalista társadalomban az oktatás és művelődés szervezésének egyik legfőbb hiányossága volt, hogy el volt szakítva a munkaszervezés fő feladatától, mert a kapitalista számára alázatos és idomított munkásokat kellett betanítani és bedresszírozni”.⁴⁵ Nagy megbecsüléssel és több alkalommal is írt a tanítókról: „Nem törődünk, vagy korántsem eléggé törődünk azzal, hogy a néptanítót arra a magas szintre emeljük, amely nélkül szó sem lehet semmiféle kultúráról: nem hogy proletár kultúráról, de még burzsoá kultúráról sem ... S néptanítót olyan magasra kell emelnünk, amilyen magasán sohasem állt, nem áll és nem állhat a burzsoá társadalomban.”⁴⁶

A művelődés egyik legfontosabb forrásával, a *könyvvel*, s a közművelődés egyik alapintézményével, a *könyvtárral* nagyon sokat foglalkozott. KRUPSZKAJA írta: „Iljics abból ítélte meg a kultúra színvonalát, hogy mennyire szervezett a könyvtárügy; számára a könyvtárügy állapota az általános kulturáltság fokmérője volt”.⁴⁷ Elsődleges feladatok között tartotta számon a könyvtárhálózat megszervezését. LUNACSAJSZKIJ mondotta egyik emlékbeszédében Leninről: „Az elhunyt Vlagyimir Iljics rendkívül nagy figyelmet fordított mindenre, ami összefügg a könyvvel. A forradalom első napjától kezdve foglalkoztatta őt a könyvtárak és a könyvkiadás ügye. A Téli Palota elfoglalását követő éjszakán, úgy 4 vagy 5 órakor, miután kinevezték közoktatásügyi népbiztossá, félrehívott, és szólt: „Ígyekezzon elsősorban a könyvtárakkal törődni. Át kell venni a fejlett burzsoá országoktól a könyvtári könyvek széleskörű terjesztésének mindazokat a formáit, amelyeket ott kidolgoztak. Minél gyorsabban hozzáférhetővé kell tenni a könyvet a tömegek számára”. Majd, kicsit elgondolkodva hozzátette: „Könyveinket a lehető legnagyobb mennyiségben el kell juttatni Oroszország minden zugába.”⁴⁸

Több alkalommal sürgette a szervezett könyvtárhálózat létrehozását: „Hozzá kell látnunk egy egyszerű, de halaszthatatlan fontos feladathoz, az írástudók mozgósításához és az írástudatlanság elleni harchoz. Fel kell használnunk azokat a könyveket, amelyekkel rendelkezünk, és hozzá kell látnunk, hogy megteremtsük a szervezett könyvtárhálózatot... Ebben a kis dologban forradalmunk alapvető feladata tükröződik.”⁴⁹ Máshol: „Most a könyvtárnak a népművelésügy egyik legfontosabb hajtóerejévé kell válnia, ezért kell, hogy mindenkit érdekeljen a hálózat kérdése.”⁵⁰

Leveleiből és Krupszkaja visszaemlékezéseiből is tudjuk, hogy Lenin sok időt töltött könyvtárakban. Több külföldi nagy könyvtárban is dolgozott: pl. Londonban,

Bernben, Zürichben, s gyakran kért könyveket könyvtárközi kölcsönzéssel is külföldről. A külföldi könyvtárakban anyagot gyűjtött munkáihoz. KRUPSZKAJA írta, hogy „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban” című könyvének megírásához 583 könyvet használt fel. Közben a hálózat létrehozásához, a könyvtárak szolgáltatásainak megszervezéséhez is szerzett tapasztalatokat a könyvtárakban.

A tömegkommunikáció szférái közül különösen sokszor írt a *sajtóról*, mely szerepe „a politikai szervezkedés központja és alapja”.⁵¹ Hirdette, hogy a sajtónak „a munka kérdéseit kell legelső helyre állítania, közvetlenül gyakorlati szempontból.”⁵²

Hangsúlyozta a tömegkommunikációs eszközök között a *rádió* szerepét, mely szerint óriási jelentőségű propaganda a nevelés szolgálatában. Hasonlóan értékelte a *film* szerepét is. Szorgalmazta a filmgyártást, s szólt a filmforgalmazással kapcsolatos művelődéspolitikai feladatokról is.

Több helyen szót emelt az orosz *nyelv* védelmében „Rontjuk az orosz nyelvet. Idegen szavakat használunk szüntelenül”.⁵³ „Nincs-e itt az ideje annak, hogy elkészítsük az igazi orosz nyelv szótárát, mondjuk a most használatos, valamint Puskin-tól Gorkijig a klasszikusok által használt szavak szótárát?”⁵⁴

Mindezek a gondolatok Lenin beszédeiben, leveleiben, cikkeiben fogalmazódtak meg. S hogyan?

LUKÁCS GYÖRGY így írt erről: „Lenin hatalmas életművében nincs egyetlen mondat sem, amely a közkeletű értelemben akár csak patetikus is volna; csak az életmű egészének van magával ragadó, nagyvonalú pátosza.”⁵⁵

Jegyzetek

1. KÖPECZI BÉLA: Lenin és a tömegek kultúrája. Társadalmi Szemle, 1970. 2. sz.
2. LUNACSARSZKIJ: Válogatott esztétikai munkák. Bp. 1968. 510. p.
3. KRUPSZKAJA: Leninről. Moszkva. 1965. 58—65. p.
4. SOÓS PÁL: A kultúra-fogalom értelmezése a marxista művelődésméletheben. Magyar Pedagógia, 1970. 442—452. p.
5. LUKÁCS GYÖRGY: Lenin és a kultúra kérdései. Lukács György: Lenin. Magvető Zsebkönyvtár. 151. p.
6. LENIN: Művei. 24. köt. 26. p.
7. Uo.
8. LENIN Összes Művei. 41. köt. Kossuth Könyvkiadó. Bp. 1976. 66—67. p.
9. Uo. 66—67. p. és 334. p.
10. LENIN: Levél a proletár kulturális felvilágosító szervezetek konferenciája elnökségéhez. Lenin: Művészetről, irodalomról. I. m. 347. p.
11. LENIN: Forradalmunkról. Lenin: Művészetről, irodalomról. I. m. 523. p.
12. LENIN: Az ifjúsági szövetségek feladatai. Lenin: Művészetről, irodalomról. I. m. 456. p.
13. Uo. 448. p.
14. LENIN: Beszéd a kormányzósági közoktatási osztályok iskolán kívüli oktatási alosztályvezetőinek III. Összoroszországi tanácskozásán. 1920. február 25-én. I. m. 434. p.
15. ÓVÁRI MIKLÓS: Kulturális forradalmunk három évtizede. Művészetpolitikánk időszzerű kérdései. Kossuth Könyvkiadó. Bp. 1977. 32. p.
16. LENIN: Beszéd az OK(b)P VIII. kongresszusán a kongresszus befejezése alkalmából. 1919. március 23. Lenin Művei. 29. köt. 221—223. p.
17. LENIN: Beszéd a Kolcsak elleni harcról a moszkvai bizottságok és szakszervezetek konferenciáján. 1919. április 17. Újságtudósítás. Lenin Művei. 29. köt. 325. p.
18. LENIN: Üdvözet a magyar munkásoknak. 1919. május 27. Lenin Művei. 29. köt. 393—397. p.
19. ZOLTAI DÉNES: Lenin a kultúra forradalmáról. Zoltai Dénes: Az esztétikai rövid története. Kossuth Könyvkiadó. Bp. 1972. 282—283. p.
20. LENIN: A szovjethatalom sikerei és nehézségei. Lenin: Művészetről, irodalomról. I. m. 387. p. és Lenin: A nagy kezdeményezés. Uo. 401—402. p.
21. LENIN: A szovjethatalom sikerei és nehézségei. Lenin: Művészetről, irodalomról. 387. p. 388, 391. p. Lenin: Egy kis kép nagy kérdések tisztázására. Uo. 362. p.;

22. LENIN: A szovjethatalom sikerei és nehézségei. I. M. 387. p.
23. Részletesebben: Laczó Katalin: A szocialista kulturális forradalom elméleti kérdései. Tanulmányok a művelődésemélet köréből. Tankönyvkiadó, Bp. 1985. Szerkesztette: Dr. Laczó Katalin 137—175. p.
24. LENIN: Az ifjúsági szövetségek feladatai. Lenin: Művészetről, irodalomról. 445—446. p.
25. LENIN: A proletár kultúráról szóló határozat vázlata. I. m. 461. p.
26. HERMANN ISTVÁN: A kulturális forradalom. Szocialista közművelődés. I. m. 51. p.
27. Uo. 55. p.
28. LUKÁCS GYÖRGY: Lenin és a kultúra kérdései. I. m. 337—338. p.
29. LENIN: Kritikai megjegyzések a nemzeti kérdéssel kapcsolatban. Lenin: Művészetről, irodalomról. 281. és 290. p.
30. LENIN: Az ifjúsági szövetségek feladatai. I. m. 444. p.
31. LENIN: A párt szervezete és a pártos irodalom. Lenin: Művészetről, irodalomról. 42—46. p.
32. LENIN: A narodnyikság gazdasági tartalma és bírálata Sztruve úr könyvében. I.-m. 19. p.
33. Esztétikai kislekcion. Kossuth Kiadó. Bp. 1972. 517. p.
34. HERMANN ISTVÁN: A szocialista kultúra problémái. Kossuth Kiadó, Bp. 1970. 193. p.
35. LUKÁCS GYÖRGY: Lenin és a kultúra kérdései. Lukács György: Lenin. Magvető Zsebkönyvtár, 157. p.
36. LENIN: A munkásosztály és a nemzeti kérdés. Lenin: Művészetről, irodalomról. 257. p.
37. Uo. 257. p.
38. LENIN: Kritikai megjegyzések a nemzeti kérdéssel kapcsolatban. I. m. 279. p.
39. LENIN: Kik azok a „népbarátok” és hogyan hadakoznak a szociáldemokrácia ellen. Lenin Művei. I. köt. 1963. 281—283. p.
40. LENIN: Inkább kevesebbet, de jobban. Lenin: Művészetről, irodalomról. I. m. 526. p.
41. ZOLTAI DÉNES: Lenin a kultúra forradalmáról. I. m. 283. p.
42. LENIN: Az I. Összoroszországi iskolán kívüli oktatási kongresszuson elmondott üdvözlő beszéde. Lenin: Művészetről, irodalomról. 393. p.
43. LENIN: Beszéd a kormányzósági közoktatási osztályok iskolán kívüli oktatási alosztályvezetőinek III. Összoroszországi tanácskozásán. 1920. február 25. I. m. 435. p.
44. Uo. 432. p.
45. Uo. 432. p.
46. LENIN: Naplójegyzetek. I. Lenin: Művészetről, irodalomról. 515—516. p.
47. KRUPSZKAJA: Hogyan dolgozott Lenin a könyvtárakban. Lenin: Könyvekről, könyvtárakról. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1971. 213. p.
48. A. V. LUNACSARSKIJ: Könyvet — Oroszország minden zugába. Részlet az Állami Kiadó megalakulásának 5. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi ülésen mondott beszédéből, Lenin: Könyvekről, könyvtárakról. I. M. 228. p.
49. LENIN: Az I. Összoroszországi iskolán kívüli oktatási kongresszus. 1919. május 19. Lenin: Könyvekről, könyvtárakról. I. m. 52. p.
50. LENIN: Bejegyzések F. Dobler: „A korszerű könyvtárhálózat” c. cikkében. Uo. 74. p.
51. LENIN: Levél G. Mjasznyikovnak. Lenin: Művészetről, irodalomról. I. m. 483. p.
52. LENIN: A szovjethatalom soronlevő feladatai c. cikk első fogalmazványa. Marx—Engels—Lenin: A sajtóról. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1974. 290. p.
53. LENIN: Az orosz nyelv megtisztításáról. Lenin: Művészetről, irodalomról. 430. p.
54. LENIN: A. V. Lunacsarszkijnek. Uo. 431. p.
55. LUKÁCS GYÖRGY: Lenin és a kultúra kérdései. I. m. 327. p.

GEDANKEN VON LENIN ÜBER DIE KULTUR

KATALIN LACZÓ

Lenin hat keine zusammenfassende theoretische Arbeit über die Kultur geschrieben, alldiese Gedanken konzipierten sich in seinen Reden, Briefen, Artikeln. Die vorliegende Studie beschäftigt sich mit der Sinndeutung des „Kultur-Begriffes“ von Lenin, mit seiner Meinung über die Beziehung zwischen der Arbeit und Kultur, der Kultur und Freizeit, der Gesellschaftsentwicklung und Bildung, Von besonderer Bedeutung ist die Meinung von Lenin über die Kontinuität und Diskontinuität, die Evolution und Revolution, den Klassencharakter der Kultur, die Parteilichkeit, die Beziehung zwischen der Kultur und Zivilisation.

В. И. ЛЕНИН О КУЛЬТУРЕ

КАТАЛИН ЛАЦО

В. И. Ленин не писал отдельную, самостоятельную работу по теории культуры; свои мысли он сформулировал в речах, беседах, статьях и письмах.

Наша работа освещает вопросы трактовки В. И. Лениным понятия культуры, его толкования связи труда и культуры, культуры и свободного времени (досуга), общественного прогресса и образования. Особенно важными являются взгляды В. И. Ленина на континуитивность — дисконтинуитивность, эволюцию и революцию, классовый характер и партийность культуры, на связь культуры и цивилизации.